

Ірина Саух
Петро Саух

**ІННОВАЦІЙНИЙ ДИСКУРС ВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ЕКСПОНЕНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА НОВОГО БІЗНЕС-
СЕРЕДОВИЩА**

**INNOWACYJNY DYSKURS WOBEC WYŻSZEGO I PROFESJONALNEGO
KSZTAŁCENIA W WARUNKACH WYKŁADNICZYCH TECHNOLOGII I NOWEGO
ŚRODOWISKA BIZNESOWEGO**

**INNOVATIVE DISCOURSE OF HIGHER EDUCATION AND VOCATIONAL
EDUCATION IN TERMS OF EXPONENTIAL TECHNOLOGIES AND NEW BUSINESS
ENVIRONMENT**

Світ сьогодні стоїть на межі нової технологічної революції, яка кардинально змінить усе наше життя та функціонування світової економіки. «Старий світ приречений. Новий світ неминучий» констатує доповідь Римського клубу «Come on!» 2017 року¹. Це є серйозним викликом й одночасно перспективною можливістю для країн, що розвиваються, у тому числі для України. Побудова нової економіки, становлення нового бізнес-середовища вже сьогодні потребує формування цілісної системи ефективного перетворення сучасних знань у новітні технології, продукти, послуги, що знаходять своїх реальних споживачів на національних або глобальних ринках. Звісно, це вимагає відповідної Концепції розвитку національної інноваційної системи, яка б передбачала сукупність законодавчих, структурних і функціональних інституцій, що задіяні у процесі створення і застосування наукових знань і технологій та визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу. Її метою має бути формування умов для підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників шляхом технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та

---

¹ Von Weizaecker, E. Wijkman, A. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. – Springer, 2018. – p. 7.

управління господарською діяльністю для покращення добробуту людини й забезпечення стабільності економічного зростання. Реалізація цієї мети має передбачати ефективне функціонування і гармонійний розвиток декількох основних підсистем (державне регулювання, вища освіта, генерація знань, інноваційна інфраструктура, виробництво), що визначають результативність інноваційної системи. В Україні така система була розроблена ще в 2009 році та затверджена Кабінетом Міністрів². Однією із найважливіших п'яти підсистем національної інноваційної системи була визначена підсистема вищої освіти, головним призначенням якої має бути формування конкурентоспроможного, висококваліфікованого фахівця з професійними та життєвими компетенціями, що відповідають потребам сучасного розвитку національної економіки четвертої «цифрової» революції (industry 4.0).

Основними завданнями розвитку цієї підсистеми мали стати: *по-перше*, забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти на основі масштабної комп'ютеризації й активізації науково-технічної та інноваційної діяльності закладів вищої освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереження культурних та інтелектуальних національних традицій. *По-друге*, підвищення результативності вузівського сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки. Сучасні високі технології залежать від рівня наукових досліджень, оперативності та ефективності їх впровадження у виробництво. Звісно, якість наукових і технологічних розробок залежить від кваліфікації наукових працівників та інженерів, а вони, у свою чергу, є сумарним ефектом цієї системи освіти, особливо вищої. *По-третьє*, забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції закладів вищої освіти, академічних та галузевих установ шляхом підвищення рівня фондоозброєності державного сектору наукових досліджень і розробок; концентрації ресурсів на пріоритетних

---

² Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680 «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» / Офіційний вісник України. – 2009. – № 47.

напрямах розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності; стимулювання навчання упродовж усього життя, виховання культури інноваційного мислення.

Минуло десять років з дня затвердження Концепції розвитку національної інноваційної системи. На жаль, як засвідчили парламентські слухання Верховної Ради України 21 березня 2018 року та розширене засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти 16 січня 2019 року, в Україні інноваційність ні в освіті, ні в науці, ні у виробництві не набула достатнього рівня ефективності, що на наш погляд, є результатом непослідовності та низької ефективності державної освітньо-наукової та інноваційної політики. Як наслідок, соціально-економічний розвиток в країні відбувається без належного інтелектуального та інноваційного забезпечення. Українська вища школа, не зважаючи на пошук нових орієнтирів, продовжує схилитися у бік підготовки користувачів, а не генераторів нових знань, нових технологій, фахівців для забезпечення потреб інноваційного розвитку держави. Якість вітчизняної освіти, освітні стандарти та норми не завжди відповідають потребам, існуючим стандартам, які висуваються до змісту освіти, до підготовки педагогічних кадрів, їх навчально-методичного забезпечення. Інноваційні напрацювання вчених університетів та наукових академічних інститутів, що пропонують певні прогресивні зміни, часто не знаходять втілення через нестачу коштів, неузгодженість дій адміністративних структур, нерациональної системи відбору, апробації та впровадження інновацій в освітній галузі, належного отримання результатів тощо. Залишається без змін старий ландшафт вищої освіти, який не відповідає загальній програмі інноваційних трансформацій і вимагає негайної диверсифікації системи вищої освіти. Парадоксальним показником стану освіти й науки є те, що попри численні декларації й гасла, вони в Україні упродовж усіх років незалежності не належали, як і не належать сьогодні, до сфери державних пріоритетів. Відбувається постійне скорочення фінансування наукових досліджень. У катастрофічному стані перебуває застарілий парк лабораторного обладнання. Стрімко падає престиж наукової й педагогічної праці. Талановита молодь не

йде в науку або залишає її через неможливість забезпечити собі гідний рівень життя. Число науковців за роки незалежності зменшилося майже у 5 разів. Якщо в 1991 р. їх було понад 4000 осіб на 1 млн. населення, то сьогодні 1254 особи, що у 2,6 разів менше, ніж у Європейському Союзі. При цьому скорочення кадрового потенціалу науки в Україні триває, посилюється його міграція, насамперед молодих учених, за кордон³. За даними 2017 р. соціологічної групи «Рейтинг» 64 відсотки опитаних українських учених заявили про погіршення ситуації у вітчизняній науці, а також кожен третій науковець готовий залишити країну. В суспільстві панує хронічне нерозуміння ролі освіти і науки для майбутнього країни.

Як наслідок, інтелектуально місткі сектори вітчизняної економіки майже повністю здали свої позиції. Попит на ринку праці змістився переважно на представників сфери послуг, де складні науковомісткі знання для створення нових видів техніки, високотехнологічних продуктів, наноматеріалів, сервісів і технологій виявилися зайвими. За таких умов сфера передової науки, освіти та інновацій почала «заважати» примітивному ринку праці, який позбавляє молодь й систему освіти мотивації та відповідних стимулів. А це призводить до синдрому непотрібності науковомістких знань і висококваліфікованої праці та витіснення кращого людського капіталу з країни. Деградуєча економіка потягла за собою зменшення на 40 відсотків підготовки фахівців за інноваційною, наукоємною моделлю на користь низькоінтелектуальної репродуктивної освіти.

Освіта – це складна синергетична система підготовки людського капіталу, де вища школа – це «верхня частина айсбергу, сутність якої визначається його набагато потужнішою підводною частиною (від дошкільної, середньої та професійно-технічної освіти)»⁴. Неузгодженість дій,

---

³ Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 16.01.2019 року «Про стан та законодавче забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти на освітньо-кваліфікаційному та науковому рівнях». – Київ, 16 січня 2019 р. – С. 1–2.

⁴ Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 372.

непослідовність та ізольованість змін у кожній із цих ланок освіти не детермінують її якість. До того ж синергійність освіти тісно пов'язана із сучасними тектонічними зрушеннями постнекласичної науки та неоліберальної економіки й передбачає перехід від школи знань до школи розуміння, від патерналістської педагогіки до педагогіки співробітництва, від базової підготовки фахівця до експоненційної мобільності в умовах цифрової ери. Кінцевим продуктом цієї системи має стати не лише фахівець, який уміє швидко пристосовуватися до будь-яких змін, здатний працювати більш ніж в одній професійній позиції, спроможний екстраполювати ідеї із однієї сфери в іншу, а й нести відповідальність за свої дії.

Не зважаючи на позиції України як формального лідера в освіті (за показником Глобального Індексу конкурентоспроможності Україна у порівнянні із 144 країнами світу за 2014–2015 рр. в номінації «Вища освіта й професійна підготовка» посіла 40 місце), якість освіти залишається достатньо низькою (за цим же рейтингом вона займає 75-е місце, а за критерієм «Наявність науково-дослідних і навчальних послуг» – ще нижче – 84 місце)⁵. Причин цього існує багато. Але найпершою, в цьому контексті є зовнішнє незалежне оцінювання випускників шкіл (ЗНО), яке, на думку багатьох експертів, позбавляє їх мотивуючого фактору. Не ставлячи під сумнів його як дієвого запобіжника корупції в освіті і механізму рівного доступу до вищої освіти молоді різних соціальних груп, цю систему слід концептуально реформувати. Насамперед тому, що вона не є чутливою до креативних, творчих здібностей молоді, що тестується. До того ж, ця система орієнтує школярів і педагогічні колективи шкіл не на аналітичне мислення, а на запам'ятовування, переважно механічне, великих обсягів даних і фактів та на тимчасову натренованість складання шаблонних тестів. Підготовлені за цією системою молоді люди не здобувають навичок критичного, аналітичного мислення та вирішення нестандартних задач. Застосування ЗНО з цими особливостями

---

⁵ The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. – World Economic Forum: Geneva, 2014. – P. 372–373.

протягом тривалого часу загрожує підірвати основи дивергентного мислення та призвести до зниження освітнього цензу нації й до неспроможності прогресивних перетворень в умовах жорстокої конкуренції в освіті. Не менш важливою причиною є ситуація у фаховій передвищій освіті, яка піддається в країні автономному реформуванню без належного нормативно-правового врегулювання. З часу прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2015 р.) заклади фахової передвищої освіти перебувають у стані правової невизначеності. Окрім того, з 1 січня 2018 року змінено їх систему фінансування. Виникла низка проблем у зв'язку з передачею закладів фахової передвищої освіти, які мали статус юридичної особи, на фінансування з місцевих бюджетів, а закладів освіти, які знаходяться в структурі університетів та академій – на фінансування за рахунок останніх⁶. Не кращим чином складається ситуація із професійно-технічною освітою. За роки незалежності щорічний випуск висококваліфікованих робітників скоротився втричі: з 338 тисяч у 1991 році до 120 тисяч у 2018 р. суттєво знизилася і якість підготовки цієї категорії фахівців. Критичним для системи професійно-технічної освіти у 2015 році стало переведення її фінансування з державного на місцевий бюджет, що призвело до поглиблення кризових явищ в ній. Як наслідок, зріс в'їзд в Україну відповідної категорії робітників з Туреччини, В'єтнаму, Середньої Азії. Особливих масштабів ці міграційні процеси набули під час введення нових об'єктів інфраструктури на великих промислових підприємствах, об'єктах будівництва тощо. Наприклад, на будівництві метро в місті Дніпрі усі висококваліфіковані робітничі операції виконують сьогодні громадяни Туреччини. Українським робітникам відводиться низькокваліфікована праця-прибирання, «чорна» робота та інше⁷.

---

⁶ Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти. Рішення. Про законодавче забезпечення розвитку вищої технічної освіти в Україні. – Київ, 6 червня 2018 року. – С. 5.

⁷ Аналіз підготовки і перепідготовки фахівців природничого і технічного спрямування, виходячи з цілей сталого соціально-економічного розвитку України до 2025 року: аналітична довідка до виїзного засідання Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України 6 червня 2018 року. – К.: ТОВ «МІРАЛ», 2018. – С. 19–21.

Тому, як це не прикро констатувати, задекларований Україною «європейський вектор» (у тому числі суспільний ідеал економіки знань), на жаль, часто-густо перетворюється в соціально-політичний фантом, що спотворює саму ідею і фактично своєю парадоксальністю, протиріччями й непослідовністю руйнує інноваційний потенціал вітчизняної освітньо-наукової матриці.

Закономірно постає фундаментальне запитання: як з подібним парадоксальним багажем української освіти і науки, ідеологічними штампами і фантазіями вписатися в ресурс нової технологічної революції, зробити вітчизняну економіку наукомісткою, інноваційною і конкурентоспроможною?

Для того щоб наша вітчизняна освіта, зокрема вища, стала найважливішим індикатором якості життя в суспільстві, ефективно реагувала на експоненційні технології та сприяла технологічним зрушенням у бізнес-середовищі, потрібно, на наше переконання, здійснити принаймні декілька радикальних кроків. *Перший крок.* Однією із головних соціально-філософських підвалин стратегії модернізації українського суспільства повинен стати *соціально-освітній детермінізм*, який виступав би не запереченням, а новою фазою розвитку детермінізму соціально-економічного. Бо означає він не відмову від визнання визначальної ролі економічного фактору в розвитку суспільства, а визнання архіважливої ролі освіти і науки в розвитку сучасної економіки як фундаментальної основи суспільного життя. Звісно, цей крок передбачає серйозні зміни в курсі соціально-економічної політики і внутрішньої політики держави загалом. Але він (а можливо, лише він один) може повернути благоговіння перед освітою і наукою в суспільстві, ліквідувати прагматичні і конформістські перекося в свідомості молодих людей, вселити соціальний оптимізм в освітян та стати передумовою інноваційно-технологічного прориву в Україні.

Другий крок, тісно пов'язаний з першим. Розроблення Національної стратегії технологічного прориву, яка б об'єднала зусилля усіх основних сил суспільства: (а) держави, що має визначати довгострокову стратегію виходу з

технологічного безвиходу та здійснювати дієву підтримку проривним науково-технологічним напрямом та базовим інноваціям; (б) підприємців та власників капіталу, які повинні спрямувати свої зусилля і кошти на технологічне оновлення виробництва та продукції, рішуче скоротивши масштаби відпливу капіталів та надмірного споживання; (в) вчених, конструкторів, технологів, винахідників, від яких у кінцевому підсумку залежить створення, освоєння і розвиток принципово нових ідей і технологій, що забезпечують зростання конкурентоспроможної продукції, економіки та суспільства в цілому. «Таке партнерство позитивно вплинуло б на підвищення рівня комунікації та нарощування зв'язків між цими силами, поглибила б розуміння проблем та потреб вітчизняного бізнес-середовища, а також сприяла б швидкому поширенню інформації в колах бізнесу про існуючі наукові дослідження та полегшила б їх впровадження на вітчизняних підприємствах»⁸. Відсутність такої співпраці негативно впливає на процес комунікації та нарощування зв'язків між сторонами, а також перешкоджає випускникам вищої, професійної освіти та науковцям швидко й глибоко орієнтуватися у проблемах бізнесу.

Створення в країні атмосфери пріоритетності освіти і науково-технологічної сфери дасть змогу сформувати критичну масу підтримки освітянських та інноваційних реформ в суспільстві. Інноваційна ідеологія, інноваційна культура, інноваційні стимули стануть ключовими у загальнодержавній ідеології розвитку. Більше того, з освітою і наукою пов'язаний й пошук об'єднавчої ідеї для України, яка б сприяла подоланню політичних та економічних суперечностей регіонів. На наше глибоке переконання, такою ідеєю, яка би могла об'єднати усіх та кожного, мобілізувати ресурси та надати поштовху для руху вперед, є досягнення проривного розвитку суспільства. Його можна забезпечити на основі якісно нових знань, втілюючи передові технічні досягнення в конкурентну економіку та забезпечуючи високі стандарти життя.

---

⁸ Анна В. Кравець, Мар'ян М. Швець. Обґрунтування необхідності створення інформаційного веб-ресурсу для взаємодії науковців та представників бізнесу // Актуальні проблеми економіки. – № 6 (156). – 2014. – С. 488.

Третій крок. Власне, трансформації в системі вищої та професійної освіти. Головним чинником формування людського капіталу як стратегічного ресурсу та основного фактору економічного зростання країни постає завдання створити умови для підготовки інноваційно-орієнтованих фахівців, здатних у перспективі забезпечити прискорений розвиток високотехнологічних галузей з високим експортним потенціалом. Це, *по-перше*, змусить заклади вищої освіти шукати ефективні форми та способи організації навчального процесу, що зумовлюють підвищення їх інституційної гнучкості, посилять адаптивний потенціал навчальних програм, методів викладання, поглибить наукову складову в навчальному процесі. В організаційному контексті усе це вимагає введення нових дисциплін у відповідь на появу новітніх сфер науки і технологій, відходу від класичних методів формування знання, а також стирання демаркації між фундаментальними і прикладними дослідженнями. Бути значно активнішими і поворотними в переорієнтації на підготовку нових, дефіцитних для ринку фахівців. Слід зважати на те, що за останні 100 років зникло майже 600 професій, ще близько 1000 сильно трансформувалися. Передбачається, що до 2030 року з'явиться близько 200 нових професій, пронизаних системою компетенції майбутнього (комплексне багаторівневе вирішення проблем, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект тощо). Вже сьогодні з великою долею імовірності можна передбачити, що у цьому контексті, поняття «професія» загалом зникне⁹. *По-друге*, організація масштабного взаємозв'язку вищої та професійної освіти з інтересами ринку праці. Сьогодні, на жаль, освітньо-науковий потенціал закладів вищої та професійної освіти практично виключений з економічних процесів держави. Освіта залишається глухою до потреб бізнесу, а бізнес не має мотивації до співробітництва з нею. Звідси невідповідність випуску фахівців та їх знань і навичок потребам ринку праці. Роботодавці вказують на той факт, що для того,

---

⁹ П. Ю. Саух. Освіта протягом життя в контексті тектонічних зрушень в бізнес-середовищі та нових моделей економічної діяльності // Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; укл. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. – К.: Знання України, 2018. – С. 48.

щоб молодий фахівець приносив віддачу хоча б на 20–30 відсотків, на його професійну підготовку в компанії потрібно витратити мінімум 8 місяців. Як наслідок, чисельність випускників закладів вищої освіти постійно зростає. 70 відсотків випускників впевнені, що у роботі їм відмовляють через відсутність досвіду роботи за фахом¹⁰. Важливим фактором у вирішенні цієї проблеми має стати дуальна форма здобуття освіти, яка б передбачала створення освітньо-промислових груп (закладів вищої освіти і підприємств), які об'єднують за принципом спільної участі свої матеріальні та нематеріальні активи для реалізації інвестиційних та інших проектів і програм, що спрямовані на підвищення якості підготовки фахівців та поліпшення матеріально-технічної бази й інфраструктури. Окремі галузеві освітньо-промислові групи могли б включати, окрім закладів вищої освіти, професійно-технічні навчальні заклади, загальноосвітні школи, комплексні курси перепідготовки фахівців тощо. Усе це, безперечно, буде сприяти розширенню практики соціального партнерства закладів вищої освіти з компаніями роботодавцями; залучення останніх до розробки навчальних програм вищої освіти; розвитку супутніх навичок студентів (soft skills) через створення відповідних програм з мистецтва комунікації, ведення переговорів, критичного мислення тощо; залученню представників компанії до проведення занять (читання лекцій, проведення майстер-класів тощо); запровадження стажування викладачів у компаніях для набуття (удосконалення) практичного досвіду.

По-третє, усе це детермінує не лише структурну оптимізацію закладів вищої освіти та оптимізацію їх мережі в Україні, але й економічні відносини у вищій освіті, які донині є неринковими. На жаль, обсяг фінансування закладів вищої освіти не залежить сьогодні від якості освітніх послуг та їх реальної вартості за спеціальностями (наприклад, підготовка юриста коштує дорожче, ніж інженера). Тому безальтернативним шляхом тут має бути нова модель економічної діяльності закладів вищої та професійної освіти: від фінансування

---

¹⁰ Petro Saukh, Liudmyla Chumak. Ten Top Problems of Education. From Cognitive Dissonance to the Algorithm of the Future Renaissance // Education: Modern Discourses. № 1. – 2018. – P. 28.

їх «утримання» до оплати державою, корпораціями, безпосередньо здобувачами освіти конкретних послуг на кожному рівні по конкретній спеціальності за визначеною в угоді (контракті) ціною. У зв'язку з цим заклади вищої та професійної освіти, мають окрім академічної та організаційної, отримати фінансову автономію з одночасним посиленням їх відповідальності за результати освітньої і наукової діяльності. Результатом цього має стати створення здорового конкурентного середовища для матеріального стимулювання вищого рівня якості освіти і посилення конкурентоспроможності вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг, формування групи лідерів вищої освіти, спроможних конкурувати на західних ринках освітніх послуг.

Четвертий крок. Важливою проблемою освіти в інноваційному дискурсі стає дедалі масштабніше впровадження освітньої моделі «освіта протягом життя (life long learning)», яка дозволяє людині адаптуватися і розвивати свої компетенції і професійні навички відповідно до швидких змін в економіці, технологіях та ринку праці. Пояснюється це тим, що період «напіврозпаду» компетенції фахівця (тобто зниження її на 50 відсотків) за більшістю професій відбувається не менш ніж через 5 років. Дослідження свідчать, що в Україні 50 відсотків випускників закладів вищої освіти й до 64 відсотків випускників професійно-технічної освіти змінюють свою професію відразу після закінчення навчального закладу. Зрозуміло, що це вимагає вміння вчитися і швидко перенавчатися в разі потреби, обумовлює необхідність упорядковувати лавиноподібне зростання інформації, орієнтуватися в нових галузях і типах бізнесу. Тобто постійна зміна роботодавців, зміна сфери діяльності (перепрофілювання) стає трендом ринку праці. Сучасна людина змушена функціонувати у новій моделі економічної діяльності, в якій особливо швидке зростання демонструють sharing-economy (спільне споживання)¹¹ –

---

¹¹ Independent work: Choice, necessity, and the gig economy // The McKinsey Global Institute forum [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/independent-work-choice-necessity-and-the-gig-economy>

бізнес-компетенція, що акцентує переваги оренди товарів перед придбанням товарів у власність та gig-економі (гіг-економіка – модель, у якій люди працюють фрілансерами)¹².

Для того щоб вирішити цю проблему, в Україні потрібні не лише продумана й науково обґрунтована Концепція та програма розвитку системи освіти протягом життя, яка передбачала б підготовку персоналу для навчання протягом життя, науково-методичне забезпечення навчального процесу та контроль за його якістю, відповідні навчальні програми тощо, а й розроблення та прийняття спеціального Закону України «Про освіту протягом життя» та внесення відповідного положення в рамковий Закон України «Про освіту», що «кваліфікації, здобуті шляхом неформальної та інформальної освіти, можуть бути підтверджені та визнані у системі формальної освіти». Іншими словами, важливо щоб в країні сформувалася всезагальна культура учіння, щоб освіта цінувалася й заохочувалася та стала невід’ємною частиною трудових відносин.

П’ятий крок. Кардинальних змін вимагає система навчання і виховання талановитої молоді, широкого залучення її до управлінської діяльності та роботи в університетських мегаполісах. Сучасній вітчизняній системі освіти не вистачає Національної програми підтримки обдарованих дітей, яка б передбачала на рівні держави чіткі механізми відбору, фінансової підтримки та їх навчання в провідних університетських центрах країни. Результативність такого підходу доведена міжнародним досвідом США, Японії, Фінляндії, Китаю, Південної Кореї та інших країн світу. Перетворення окремих шкіл в «золотокорсетні ліцеї» і визначених зверху університетів «національними» є нерациональним використанням дефіцитних ресурсів і справді складні проблеми навчання не розв’язує. Україні потрібні не «інтелектуальні» класи, школи, університети, а креативні, талановиті учні і студенти.

Лише за цих умов українська освіта може стати конкурентоспроможною в європейському і світовому освітньому просторі, а людина буде захищеною і

---

¹² Гиг-экономика. Девиация или разрушение? Глава из отчета Deloitte [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.talent-management.com.ua/1280-gig-e-konomika/>

мобільною на ринку праці. Зробивши ці та інші кроки щодо трансформації державної внутрішньої політики та реформування освіти, українське суспільство має шанс у середньостроковій перспективі забезпечити впровадження новітніх інноваційних технологій та суттєво наблизитись до рівня і способу організації життєдіяльності розвинутих країн світу. Але усе це матиме успіх тоді, коли набуде системного, взаємопов'язаного характеру, утворивши *цілісну державну політику в освіті*, яка передбачатиме нову за змістом стратегію розвитку інновацій та об'єднає зусилля влади, бізнесу, освіти і науки.

Інноваційний дискурс вищої та професійної освіти в умовах експоненційних технологій та нового бізнес-середовища

Анотація: На основі системного аналізу імплементації Концепції розвитку національної інноваційної системи, розробленої і затвердженої Кабінетом Міністрів України у 2009 році, констатується про її достатньо низьку ефективність. Встановлено, що головною причиною цього є непослідовна та низька результативність державної, освітньо-наукової та інноваційної політики. Доведено, що Україна потребує сьогодні нової за змістом системної стратегії розвитку інновацій, яка має об'єднати зусилля влади, бізнесу, освіти і науки та стати гарантом діалогу між ними. Окреслені місце та роль освітньо-наукової підсистеми в національній стратегії розвитку інновацій та визначені основні проблеми вищої та професійної освіти в контексті підготовки інноваційно орієнтованих фахівців. Обґрунтовано, що вітчизняна освіта, зокрема вища, може стати найважливішим індикатором якості життя в суспільстві, ефективно реагувати на експоненційні технології та сприяти технологічним зрушенням у бізнес-середовищі, зробивши п'ять радикальних кроків. Здійснивши їх реалізацію, українське суспільство має шанс у середньостроковій перспективі забезпечити впровадження новітніх інноваційних технологій та суттєво наблизитися до рівня і способу організації життєдіяльності розвинутих країн світу.

Ключові слова: вища та професійна освіта, національна інноваційна система, наука, соціально-освітній детермінізм, експоненційні технології, бізнес-середовище, гіг-економіка, дуальна освіта, освітньо-промислова група, освіта протягом життя.

Innovative discourse of higher education and vocational education in terms of exponential technologies and new business environment

Abstract: On the basis of the system analysis of the implementation in the Concept for the development of the national innovation system, developed and approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2009, it is stated that its efficiency is rather low. It is established that the main reason for this is inconsistent and low effectiveness of state, educational, scientific and innovation policy. It is proved that Ukraine needs today a new systemic innovation development strategy that should combine the efforts of power, business, education, science and become a guarantor of dialogue between them. The place and role of the educational-scientific subsystem in the national strategy of innovation development are outlined and the main problems of higher education and vocational education in the context of the training of innovative-oriented specialists are identified. It is substantiated that domestic education, in particular, higher education, can become the most important indicator of the quality of life in society, react effectively to exponential technologies and promote technological change in the business environment by making five radical steps. Realizing them, Ukrainian society has a chance in the medium term to ensure the introduction of the latest innovative technologies and to become significantly closer to the level and way of organizing the life of developed countries.

Keywords: higher and vocational education, national innovation system, science, socio-educational determinism, exponential technology, business environment, gig economy, dual education, educational-industrial group, education throughout life.

Бібліографія

Von Weizaecker, E. Wijkman, A. Come on! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. – Springer, 2018. – 220 p.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680 «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» / Офіційний вісник України. – 2009. – № 47.

Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 16.01.2019 року «Про стан та законодавче забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти на освітньо-кваліфікаційному та науковому рівнях». – Київ, 16 січня 2019 р. – 17 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 382 с.

The Global Competitiveness Report 2014–2015: Full Data Edition. – World Economic Forum: Geneva, 2014. – 565 p.

Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти. Рішення. Про законодавче забезпечення розвитку вищої технічної освіти в Україні. – Київ, 6 червня 2018 року. – 11 с.

Аналіз підготовки і перепідготовки фахівців природничого і технічного спрямування, виходячи з цілей сталого соціально-економічного розвитку України до 2025 року: аналітична довідка до виїзного засідання Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України 6 червня 2018 року. – К.: ТОВ «МІРАЛ», 2018. – 32 с.

Анна В. Кравець, Мар'ян М. Швець. Обґрунтування необхідності створення інформаційного веб-ресурсу для взаємодії науковців та представників бізнесу // Актуальні проблеми економіки. – № 6 (156). – 2014.

П. Ю. Саух. Освіта протягом життя в контексті тектонічних зрушень в бізнес-середовищі та нових моделей економічної діяльності // Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; укл. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. – К.: Знання України, 2018. – 616 с.

Професійна освіта і навчання майбутнього – впровадження інновацій. Міжнародний конгрес Федерального інституту професійної освіти і навчання (BIBB). Берлін (Німеччина) // kongress2018.bibb.de/

Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення // Рекомендації парламентських слухань. – Київ, 21 березня 2018 р. – 97 с.

Petro Saukh, Liudmyla Chumak. Ten Top Problems of Education. From Cognitive Dissonance to the Algorithm of the Future Renaissance // Education: Modern Discourses. № 1. – 2018.

Автори

Ірина Саух – доктор економічних наук, професор кафедри економіки, маркетингу та менеджменту Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Петро Саух – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України.

Authors

Iryna Saukh – Doctor of Economic Sciences, Professor at the Department of Economics, Marketing and Management at Ivan Franko Zhytomyr State University.

Petro Saukh – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Academician-Secretary of the Department of Higher Education of the NAES of Ukraine.